

NADEŽDA RADOVIĆ

Cavtatska tribuna in ženske

V času, ko je potekala Mednarodna tribuna »Socializem v svetu«, so se v Cavtatu pogovarjali tudi o kulturi žensk in duhovni situaciji časa. Pogovor je potekal 22. oktobra 1988. Tema je izhajala iz osnovne niti Okrogle mize '88. – »Socializem in duhovna situacija časa«. V pogovoru je sodelovalo 28 tujih in 29 jugoslovanskih teoretikov. Uvodno predavanje je imela Blaženka Despot, spregovorilo pa je 16 sodelujočih (od tega 11 žensk in pet moških). Pogovor je moderirala Nadažda Radović.

Osnovne teme lanskoletne Mednarodne tribune so se povezovale z razredno in nacionalno emancipacijo, ženski del sodelujočih pa je menil, da bi bilo treba spregovoriti še o enem bistvenem vidiku emancipacije človeka, torej o emancipaciji polovice človeštva – žensk. Ta razprava je osnovni poudarek postavila na možnosti utemeljitve marksističnega feminizma in na izkušnje, ki so izšle iz boja za ženske pravice v državah, od koder so prišle razpravljalke. Širši prikaz te razprave je bil objavljen v časopisu »Socializam u svetu«, številka 69/88. Razpravljalke so izrazile svoje nestrinjanje z odnosom, kakršnega je pokazala Mednarodna tribuna »Socializem v svetu« do sodelovanja žensk. Predlagale so, naj bo tema ene od naslednjih razprav prav vprašanje strategije levih sil v boju za pravice žensk.

Število žensk, ki sodelujejo v delu cavtatske tribune, je majhno. Odnos do jezika in kulture žensk je prav tako ponižujoč. Možje levice se sploh ne zanimajo za kulturo žena, ne potrudijo se, da bi razumeli pojme te kulture. Zanje je kultura žensk zgolj ne-kultura, podkultura, kultura geta ali marginalna kultura. Okrogle mize v Cavtatu, a tudi večina drugih srečanj levo usmerjenih partij, gibanj, inštitutov, ki so pod vplivom levic

itn., sprejemajo ženske le tedaj, če govore v jeziku moških, se pravi, če so del moške kulture. »Ali poznate moške marksiste, ki imajo pregled nad ogromno feministično kulturno produkcijo? ... Ženske, ki sodelujejo na tej okrogli mizi, so že tako kolonizirane, da se niso nikoli dvignile in rekle: 'No, zdaj bomo pa govorili o tem!'« je rekla lani Luciana Castelina.

Rezultat te kritike je pogovor šestdeseterice prisotnih, med katerimi so prevladovali možje levice. To je dokaz, da je bilo zanimanje pristno in da so se odzvali ljudje, ki so menili, da je o tej temi treba zares spregovoriti.

Pojem svobode in feminizem

V uvodnem predavanju, ki je nosilo naslov »Pojem svobode in feminizem: situacije in duhovna gibanja«, je razpravljalka Blaženka Despot (Jugoslavija) dejala, da se »feminizma oz. neofeminizma kot enega od novih družbenih gibanj ne da zreducirati le na družbeno gibanje, saj je to tudi duhovno gibanje, gibanje proti volji po moči. Za feministična gibanja v emancipacijskih duhovnih prizadevanjih za prevrednotenje pojma svobode kot volje po moči se mi zdi bistvena njihova določitev: 1. novega odnosa med človekom in naravo in 2. odnosa žensk do države in politike ... Pojenjevanje volje po moči in iz nje izhajajoče pravice v razmerju do spreminjanja narave v zadevo zasebnega lasništva, v pristojnost države in institucij – kot tudi brzdanja nasilja v vseh kapilarah sodobne civilizacije in kulture – sta duhovni gibanji, katerih nosilci morajo ostati ženske.«

Pirko Turpenen (Finska) je postavila vprašanje, za katero vrsto moči gre – glede na to, da obstajajo ekonomska moč, intelektualna, fizična sila, pa tudi emocionalna moč. Ženske so, na primer, v novejši zgodovini s tem, da so vzgajale in učile otroke (tako dečke kot deklice), prenašale nanje

lastno emocionalno strukturo. Na emocionalnem področju so bile močnejše.

Betty Magdof (ZDA) se je zavzela za to, da bi kategorijo boja za oblast zamenjali s kategorijo sodelovanja. Emancipacija žensk naj ne bo boj proti nekemu, marveč naj bo plod sodelovanja med ljudmi. Podobno je menila tudi Jelica Stefanović (Jugoslavija). »Želja o sodelovanju mora prinesiti drugačen način razmišljanja. Teoretsko to nemara ni moderno, vendar je težava v tem, da razprave o postmodernem vedno dajejo nekakšne jezikovne slike, ne pa pravne slike življenja.«

Bruce Mc Fairlane (Avstralija) je potem, ko je obiskal nekatere socialistične države (Kitajsko, Vietnam) ugotovil, da se razprave o položaju žensk v teh deželah nikakor ne morejo svobodno razviti, saj (četudi se nam bo zdelo še tako neverjetno) na neporočeno žensko tam še vedno gledajo kot na spako.

Silva Mežnarić (Jugoslavija) se je prav tako vprašala, kako je mogoče, da imajo vse socialistične države isti problem – v deklaracijah so ženske emancipirane, osvobojene, hkrati pa občutijo vse težave, ki jih imajo ženske tudi na Zahodu. Zato je menila, da je teza Blaženke Despot o instrumentalizaciji narave v bistvu sprejemljiva in uporabna tudi v socialističnih državah. Če pa je res, da je v teh državah odnos do narave instrumentalen, tedaj je feministično gibanje, ki se bojuje proti tem instrumentalizacijam, potrebno tudi tam.

O enem dosežku ženskih gibanj v zadnjih desetih letih

Ralph Milliband (Velika Britanija) je dejal, da je v svojem delu skušal ugotoviti, v kolikšni meri bi bilo mogoče razredno analizo uporabiti pri ženskem vprašanju v kapitalistični družbi. Po njegovem mnenju so v družbi, v kateri gospodari moški, v družbi, ki je patriarhalna, vse ženske tako ali drugače zatirane. Obstajajo določene razlike – med meščankami, buržujkami in med delavkami. Stopnja zatiranja je pomembna. V tem pogledu meni, da je feministična literatura abstraktna.

Luciana Castelina (Italija) se je odzvala na tezo Ralpa Millibanda. »Ralph mi je ponudil priložnost, da se odzovem, saj sama nikoli ne bi uporabila besede ‚zatirana‘, če

gre za ženske. Jasno je, da obstajajo razlike med buržujskimi in proletarskimi ženami – razlike so razredne, individualne, razlike v nazorih itn. Zakaj zavračam to besedo? Ker menim, da ta beseda v našem pogovoru že sama implicira, da se moramo osvoboditi, da bi postale takšne kot naši tlačitelji, to pa ni naš cilj. Ne želimo si enakosti, marveč različnost. Prav to je velik dosežek v ženskem gibanju zadnjega desetletja. Če opazujem zgodovino svoje politične partije (Komunistične partije Italije) ugotovim, da smo imeli tako zunaj nje kot tudi v sami partiji dolgo zelo pomembno žensko gibanje, ki se je borilo za emancipacijo, to je za enakost. Ne pravim, da to gibanje ni bilo pomembno. Vendar pa smo v začetku sedemdesetih let ugotovili, da problem ni v tem. Problem ni v tem, da postaneš enak, treba je ugotoviti, v čem so razlike; to je gotovo resen problem. Danes naša partija ta problem priznava, kar pa še ne pomeni, da pozna vse njegove implikacije. Razliko je treba potrditi – zato, ker je svet bi-seksualen in zato, ker buržoazna tradicija, ki jo je v celoti prevzelo socialistično gibanje, etablira idejo nekakšnega abstraktnega človeka, ki v resnici ne obstaja. Obstajajo moški in ženske, samci in samice in tega ni mogoče stlačiti v koncepcijo nekakšnega abstraktnega nevtralnega državljana. Svet mora postati bi-seksualen in boriti se moramo, da bodo ljudje to razumeli. Tako moške kot ženske je v zgodovini ta koncept koloniziral. Razumeti, da je svet bi-seksualen, pomeni, da je treba raziskati vse koncepte in ugotoviti v njih bi-seksualnost.«

John Kean (Velika Britanija) je dopolnil Lucianine besede nekoliko drugače. V zadnjih letih so razpravo o seksualni politiki tesno povezovali z novimi družbenimi gibanji. Je produkt obdobja revolucij itd., torej ne sodi v ta, tako imenovani občesvetovni diskurz. Vendar pa so danes ženska gibanja v glavnem nevidna. Najvažnejše stvari so se zgodile v vsakdanjem življenju in to so izzivi ob »skodelici kave«, komentarji o kakšnem moškem (na primer, na tramvaju). Ženskam moške ne oblačijo več plaščev. V javnosti se pojavljajo le tedaj, ko, denimo, zahtevajo pravico do splava. Kadar pa gre za politiko, so precej zadržane. To ne velja samo za Italijo, tudi v Britaniji je tako. Najpomembnejše pa je, da vsa ta gibanja delujejo na različne načine. To pomeni, da levičarji, na primer,

ne morejo postavljati vprašanj brezoblični množici.

Za novo strategijo emancipacijskega boja

Sonja Lokar (Jugoslavija) meni, da obstaja veliko ženskih kultur in da morajo leve sile temeljito premisliti, kakšna naj bo emancipacijska borba nasploh. Dejala je, da je v tej strategiji najpomembnejše, da vzpostavimo drugačen odnos do dela in do narave, torej tudi do okolja, rojevanja itn. »Današnja politika je strukturirana tako, da zagotavlja obstoječe razmerje političnih sil v družbi in da družbene probleme rešuje le, če je v to prisiljena, če je to sredstvo, da se ohrani isto razmerje moči. Politika bi se morala lotiti reševanja problemov, ki ljudi tiščijo; to pa je mogoče le, če lahko ljudje sami povedo, kakšne težave imajo, če lahko sodelujejo v razpravah in pri iskanju najboljših rešitev.«

Po mnenju Mildred Payerson (Kanada) je uresničevanje nove strategije mogoče le, če bodo imele ženske veliko več vodilnih položajev kot doslej. Ženske morajo biti na položajih, kjer je treba odločati, saj ženske o življenju razmišljajo na drugačen, bolj ustvarjalni način.

Dragica Vujadinović (Jugoslavija) je navedla zanimivo izkušnjo s Pravne fakultete v Beogradu, kjer v okviru predmeta »Marksizem in sodobna družba« deluje tudi študijska skupina »Ženska in družba«. Predpostavke za uresničitev nove strategije je mogoče zagotoviti z vsebinskimi spremembami na področju izobraževanja, predvsem z drugačnim odnosom do teh vprašanj v učnih načrtih in programih.

Negativni pojavi

Helena Sheehan (Irska) je v razpravo vnesla tudi problem negativnih, nemoralnih posledic emancipacije žensk. V nekaterih razvitih državah Zahoda so si ženske priborile pravice, ki jih postavljajo tudi v zelo izjemen, privilegirani položaj, celo parazitski odnos do moškega. Posebej očitno je to ob ločitvah zakonov, delitvah imetja, določanju

višine preživnin ipd. Helena Sheehan meni, da bi morale ženske tudi o tej plati javno in pošteno spregovoriti.

Pirko Turpenen (Finska) se je vprašala, »zakaj številne ženske na Finskem, čeprav jim je popolnoma jasno, da bi morale v svojem življenju marsikaj spremeniti, tega vendarle ne storijo? Same sebi ne dovolijo razkošja svobodnega življenja. Preprosto – ekonomsko odvisne so. In žive v skupnostih, ki jih rešujejo tovrstnih skrbi.«

O negativnih vidikih emancipacije je spregovoril tudi Kazua Ota (Japonska). Poudaril je, da sedaj »izgubljam družinske odnose, ustaviti bi se morali in pogledati, v kakšnem stanju so odnosi med moškimi in žensko, kam gre družina.«

Med takšne vidike vprašanja emancipacije, izražene v razpravi, lahko uvrstimo tudi teze Jiang Chunze (Kitajska), ki pravi: »Jaz sem profesorica, znanstvena raziskovalka. Takšnih žensk je na Kitajskem veliko. O ženskih problemih pa ne vem prav veliko.«

Priznati pravico do različnosti

Zahteva po priznavanju pravice do različnosti je bila s prvo utemeljitvijo oblikovana letos v Cavtatu. Prav presenetljivo je, ob kakšen odpor in nerazumevanje (tudi med levimi intelektualci) zadevajo najbolj progresivne teze, oblikovane v ženskih gibanjih. Pot od spoznanja do spreminjanja zavesti in znanja v moč gibanja je izčrpavajoče dolga. Ženske levice so vztrajne in vaje, da je vsak njihov boj dvakrat daljši. Za prihodnjo cavtatsko tribuno je bil sprejet predlog Luciane Casteline: »Če ne moremo imeti celega dne za razpravo o razredno-spolnih razlikah, si moramo izbrati eno izmed točk na dnevnem redu naslednje okrogle mize in isto temo obravnavati z ženskega stališča. Tako nastane možnost, da se soočijo različna gledišča v skladu z glavnimi usmeritvami ženskega gibanja povsod po svetu. Univerzalistična koncepcija, o kateri smo na sestankih toliko govorili, je lahko samo rezultat priznavanja razlik, ne pa rezultat zanikanja teh razlik.«